

2. Жуковська В. В. Лексико семантичні та прагматичні характеристики англійського дієслова у художньому тексті : лінгвостатистичний аспект (на матеріалі популярних політичних романів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Вікторія Вікторівна Жуковська. – К., 2006. – 307 арк.
3. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Черновцы : Рута, 2004. – 190 с.
4. Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики / В. В. Левицкий. – К. : УМК ВО, 1989. – 155 с.
5. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів : навч. посіб. / В. І. Перебийніс. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 268 с.
6. Перебийніс В. С. Частотні словники та їх використання / В. С. Перебийніс, М. П. Муравицька, Н. П. Дарчук. – К. : Наукова Думка, 1985. – 204 с.
7. Altmann G. Einführung in die quantitative Lexikologie / G. Altmann, D. Baugheri, H. Goebel, R. Köhler, C. Prün. – Göttingen : Peust / Gutschmidt Verlag, 2002.

УДК 37.018.43=03.111=161.2

Б. І. Шуневич, І. М. Дробіт,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів

КОМП'ЮТЕРНІ СЛОВНИКИ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ: ЛЕКСИЧНІ МАТЕРІАЛИ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті подано досвід укладання студентами напряму підготовки «Філологія» кваліфікації «Перекладач» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності традиційних і комп'ютерних словників з галузі пожежної та техногенної безпеки під час практичних занять з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія» спільно з викладачами відповідних технічних кафедр. Описано лексичну базу традиційних словників та програмне забезпечення для укладання комп'ютерних словників з цієї тематики на прикладі «Короткого українсько-англійського словника зі сфери надзвичайних ситуацій» та «Англійсько-українського словника пожежно-технічних термінів».

Ключові слова: комп'ютерний словник, комп'ютерна лексикографія, термін, переклад.

В статье представлен опыт составления студентами направления подготовки «Филология» квалификации «Переводчик» Львовского государственного университета безопасности жизнедеятельности традиционных и компьютерных словарей в области пожарной и техногенной безопасности во время практических занятий по дисциплине «Компьютерная лексикография» совместно с преподавателями соответствующих технических кафедр. Описана лексическая база традиционных словарей и программное обеспечение для составления компьютерных словарей по этой тематике на примере «Краткого украинского-английского словаря отрасли чрезвычайных ситуаций» и «Англо-украинского словаря пожарно-технических терминов».

Ключевые слова: компьютерный словарь, компьютерная лексикография, термин, перевод.

Modern terminology, traditional and computer lexicography among other set a practical aims to meet the needs of society by ordering, organizing and standardizing terminology, compiling dictionaries. The paper describes experience of compiling conventional and computer dictionaries by students of Lviv State University of Life Safety. The students' major subject is English translation. Students compile unidirectional bilingual dictionaries during practical lessons on Computer Lexicography under the supervision of lecturers and instructors from the Department of Foreign Languages and Technical Translation taking into consideration advice provided by lecturers and instructors from relevant technical departments of the University.

The article describes lexical database and software for compiling computer «Concise Ukrainian-English Dictionary of Emergencies» and «English-Ukrainian Dictionary of Fire and Technical Terms.» The dictionaries were compiled grounding on Ukrainian, English and Russian dictionaries, glossaries, reference books, and terminology standards. PolyDic v.1.0 was chosen as software tool to compile electronic dictionaries. It was created by experts of the Technical Committee for Scientific and Technical Terminology Standardization at Lviv Polytechnic National University. The software tool consists of two programs: PolyDic Editor – for typing, formatting and editing dictionary databases, and PolyDic Viewer – for viewing electronic dictionaries.

We consider it advisable to involve in compiling computer dictionaries not only linguists and specialists in the industry for which the dictionary is written, but also students. Such type of work motivates them to use computer dictionaries, including the ones which they compiled, in further professional activities of a translator, and to research terms.

Keywords: computer dictionary, computer lexicography, term, translation.

Фундаментальні дослідження, розроблення і впровадження новітніх технологій у практичну діяльність підрозділів державної служби України з надзвичайних ситуацій мають важливе наукове і практичне значення. Спілкування наукової спільноти у галузі пожежної та техногенної безпеки відбувається різними мовами, оскільки надзвичайні ситуації інколи мають не локальний, а міжнародний, або й глобальний характер (наприклад, ліквідація наслідків аварій на атомних електростанціях, масштабних стихійних лих, тощо). Для цього необхідне добре знання міжмовних відповідників. Поширення наукових здобутків, практичних навиків серед іноземних партнерів у справі забезпечення пожежної та техногенної безпеки, спеціалістів сфери цивільного захисту та фахівців суміжних наукових дисциплін також потребує відповідного мовного забезпечення.

Як слушно зауважив директор Інституту української мови НАН України П. Гриценко, «центральною проблемою сучасного термінознавства залишається упорядкування термінології різних галузей знань із постійною увагою до точних визначень наукових понять та зв'язків між ними, що має знаходити відтворення у відповідних термінопозначеннях» [2, с. 6].

Це спонукало авторський колектив Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД) до укладання низки галузевих словників, а також дослідження української та іншомовної термінології цієї тематики. Зокрема, укладено іншомовно-українські пожежно-технічні словники-мінімуми термінів обсягом, відповідно, 3000, 1600, 2000 і 5000 термінів [1; 4; 5; 7], а також ілюстрований словник-довідник «Цивільний захист. Частина перша: Пожежно-рятувальна справа» обсягом понад 3000 термінів [3]. Після публікування словників, для збереження за собою авторського права на ці словники, ведеться робота над укладанням на їхній основі однойменних комп'ютерних словників.

Мета нашої статті – поділитися досвідом укладання студентами напряму підготовки «Філологія» кваліфікації «Перекладач» традиційних і комп'ютерних словників з галузі пожежної та техногенної безпеки під час практичних занять з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія» спільно з викладачами відповідних технічних кафедр, описати лексичну базу традиційних словників та програмне забезпечення для укладання комп'ютерних словників з цієї тематики на прикладі «Короткого українсько-англійського словника зі сфери надзвичайних ситуацій» та «Англійсько-українського словника пожежно-технічних термінів».

Джерельною базою для створення зазначених словників задля дотримання принципу достовірності й точності слугували англомовні, україномовні, російськомовні словники, глосарії, довідники та українські стандарти на терміни. Основне завдання словника – зафіксувати еквіваленти пожежно-технічних термінів, які б відповідали міжнародним галузевим стандартам.

«Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій» складається з приблизно 5 000 термінів, «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів» – з приблизно 20 000 термінів. До пожежно-технічної термінології належать терміни з галузей пожежної та техногенної безпеки, зафіксовані в науковій, науково-популярній, навчальній літературі, енциклопедичних і галузевих словниках. У словниках подані терміни такої тематики: горіння і вибух, окиснення і термічний розпад, пожежна безпека речовин і матеріалів, зниження пожежної безпеки, вогнезахист, термодинаміка і теплопередача в пожежній справі, пожежна безпека об'єктів хімічної і нафтопереробної промисловості, пожежна безпека на будівництві, пожежна безпека на транспорті, пожежна безпека лісових і сільськогосподарських угідь, засоби пожегогасіння, пожежне водопостачання, пожежні машини, пожежна техніка, обладнання та інструменти, вогнегасники, пожежний одяг і спорядження, гасіння пожеж, пожежна тактика, пожежна сигналізація та ін.

Принцип урахування основних понять галузі займав чільне місце під час підготовки словників, оскільки пожежна та техногенна безпека є міждисциплінарною галуззю й охоплює чималу кількість підгалузей, наприклад: хімію, фізику, механіку, екологію тощо, терміни яких частково представлені у запропонованому словнику для забезпечення читача комплексом сучасних знань у галузі.

Значне місце у словниках відведено і загальнотехнічним термінам, які мають свою специфіку перекладу, а також загальним термінам, які часто трапляються в пожежно-технічній літературі. Деякі терміни потребують не лише перекладу, але й пояснення, тому в словникових статтях подано еквівалент і при потребі його тлумачення. До «Англійсько-українського словника пожежно-технічних термінів» додано також найчастіше вживані скорочення та аббревіатури з науково-технічної та пожежно-технічної літератури. У зв'язку з тим, що в британській та американській літературі немає єдиного підходу до тлумачення низки пожежних термінів укладачі мали певні труднощі при підборі українських еквівалентів.

«Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій» та «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів» призначені для широкого аудиторії користувачів:

– науковці та ад'юнкти, спеціальності 21.06.02 «пожежна безпека», яка охоплює фундаментальні, прикладні та пошукові дослідження з проблем пожежної безпеки, впливу небезпечних чинників пожеж на довкілля, життєдіяльність і здоров'я людей, що спрямовані на захист від пожежної небезпеки;

– наукові співробітники, викладачі, курсанти, студенти навчальних закладів та працівники науково-дослідних установ ДСНС України: Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету цивільного захисту України (м. Харків), Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України, Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця), Ліцею цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця), Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту;

– офіцерський склад територіальних органів ДСНС України та підпорядкованих підрозділів: Головні управління ДСНС України у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій областях та місті Києві, управління ДСНС України Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Сумській, Тернопільській, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях;

– працівники підприємств, організацій і установ сфери цивільного захисту.

«Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій» та «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів» – це перекладні словники термінів, в яких реєстрове слово англійської або української мови в різних його значеннях перекладається відповідниками іншої мови. Реєстрові лексеми словника – це однослівні терміни й терміни-словосполучення (одно- й багатоконпонентні); складні слова, утворені за допомогою складання основ. Основний принцип укладання словників – алфавітний. Реєстрові терміни подано жирним шрифтом, їхні відповідники – звичайним. Автори ретельно добирали українські еквіваленти англійських термінів, намагалися коротко й чітко передати їх засобами рідної мови. За критерій добору слугували вмотивованість і поширеність термінологічних одиниць у галузі.

Сьогодні комп'ютерний словник стає невід'ємною частиною лексикографії. Все більше користувачів послуговуються словниками та довідниками в електронних форматах, що зумовлене зручністю пошуку інформації, при цьому використовують їх не лише на стаціонарних комп'ютерах, а дедалі частіше на мобільних телефонах та інших портативних мультимедійних пристроях. Комп'ютерний словник може бути копією паперової версії або містити додаткові ілюстративні та мультимедійні додатки. Комп'ютерний словник – це комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дають змогу здійснювати швидкий пошук потрібних слів, а також змінювати напрям перекладу (наприклад, українсько-англійський або англійсько-український).

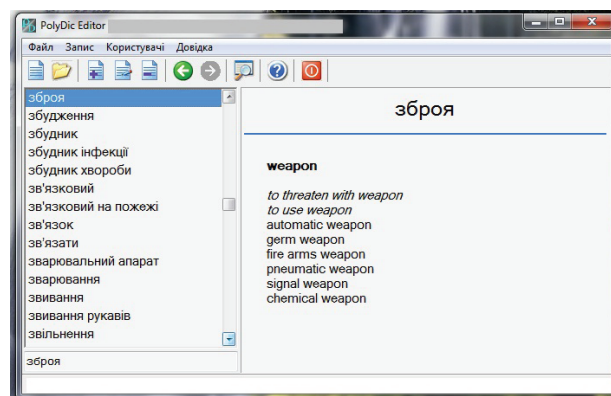

Рис.1

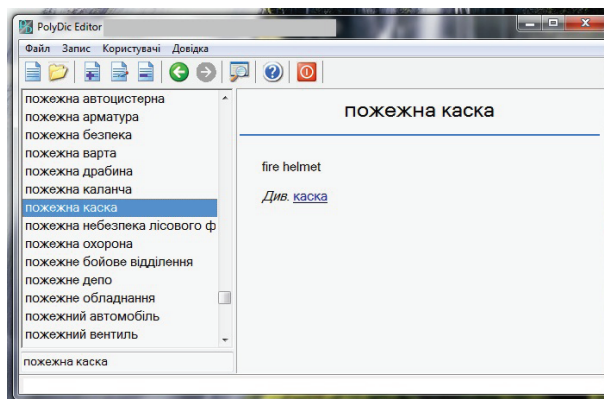

Рис. 2

Під час проведення практичних занять з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія» студентам було запропоновано укласти комп'ютерні «Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій» та «Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів», залучивши до цієї роботи професорсько-викладацький штат кафедр університету, які безпосередньо викладають та досліджують питання пожежної та техногенної безпеки і добре володіють англійською та українською мовами.

Українська комп'ютерна лексикографія пропонує чималий вибір програмного забезпечення для укладання комп'ютерних словників: Інтегрована лексикографічна система «Словники України» Інституту мовно-інформаційних досліджень НАН України, система електронних навчальних словників «ГЛОСА» Лабораторії комп'ютерної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету, електронний багатотетматичний тлумачний словник MultiLock Нормативно-термінологічного центру нафтогазового комплексу, систему PolyDic v.1.0 Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології, який створений при Національному університеті «Львівська політехніка» [8].

У другому семестрі на практичних заняттях з дисципліни «Комп'ютерна лексикографія» студенти під керівництвом викладачів кафедри ІМтаТІП укладають комп'ютерні словники за допомогою програмного забезпечення PolyDic v 1.0 (Рис. 1–2).

Система укладання та перегляду електронних словників PolyDic v.1.0, створена фахівцями Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології під керівництвом Романа Мисака, складається з двох програм: PolyDic Editor – для набирання, форматування та редагування словникових баз даних та PolyDic Viewer – для перегляду електронних словників. PolyDic v.1.0 є електронним варіантом двомовного або тлумачного термінологічного словника. Програма дає змогу супроводжувати термінологічний словник з фіксованою базою слів і словосполучень та з одним напрямком перекладу. Усі терміни можна вводити із наголосами, що є суттєвим для кращого розуміння перекладу, змісту термінів та їх усного відтворення. Для цього в програму введено спеціальний шрифт із наголосами PolyDic Sans Serif [6].

Вже завершено роботу над укладанням комп'ютерного «Українсько-англійського словника пожежно-технічних термінів» обсягом більше 5 тис. термінів. Наразі ведеться робота над комп'ютерним «Англійсько-українським словником пожежно-технічних термінів» обсягом більше 20 тис. термінів.

Висновок. Сучасне термінознавство, традиційна та комп'ютерна лексикографія серед інших ставлять перед собою практичні завдання, які відповідають потребам суспільства – систематизація, упорядкування та стандартизація термінології, створення галузевих словників, довідників, державних стандартів на терміни і визначення. На нашу думку, до укладання комп'ютерних словників доцільно залучати не лише філологів та фахівців галузі, для якої створюється словник, але й студентів. Така робота мотивує їх використовувати комп'ютерні словники, у тому числі і складені власноруч, у подальшій професійній діяльності перекладача, а також дає стимул для наукового дослідження термінів.

Література:

1. Англо-український пожежно-технічний словник-мінімум / укл. Н. Вовчаста, О. Бугайська та ін. – Львів : Вид-во ЛППБ, 2005. – 182 с.
2. Гриценко П. Ю. Сьогодення українського термінознавства / П. Ю. Гриценко // Термінологічний вісник: Зб. наук. праць / Відп. ред. В. Л. Івашенко. – К. : ІУМ НАНУ, 2011. – Вип. 1. – С. 5–6.
3. Козяр М. М. Цивільний захист. Частина перша : Пожежно-рятувальна справа. Ілюстрований словник-довідник / М. Козяр, А. Шадрін, І. Кочан. – Львів : Вид-во «Сполом», 2006. – 552 с.
4. Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій. – Понад 5000 термінів і термінологічних сполучень / Вовчаста Н., Бугайська О. та ін. ; За ред. Коваля М., Шуневича Б. – Львів : Вид-во ЛДУ БЖД, 2010. – 180 с.
5. Німецько-український пожежно-технічний словник-мінімум / укл. Р. Сольський. – Львів : Вид-во ЛППБ, 2005. – 60 с.
6. Система укладання та перегляду електронних словників PolyDic v.1.0. – Режим доступу до Веб-сторінки: <http://tc.terminology.lp.edu.ua>. – Заголовок з екрана, 2014.
7. Французько-український пожежно-технічний словник-мінімум / укл. І. Попко. – Львів : Вид-во ЛППБ, 2005. – 74 с.
8. Шуневич Б. І. Українсько-англійський комп'ютерний словник пожежно-технічних термінів: лексичні матеріали, програмне забезпечення / Б. І. Шуневич // Комп'ютерна лінгвістика: сучасне та майбутнє: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23-24 лютого 2012 р. – К. : КНЛУ, 2012. – С. 46–48.